

ОПУБЛІКОВАНО:

Гайда Л. А. Презентація музейної кімнати з історії освіти Кіровоградщини. –Праці Центру пам'яткознавства: Науковий збірник / Титова О. М. (гол. Ред.). Акуленко В. І., Гріффен Л. О. та ін.. – Вип.18. К.: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2010. – С. 179-186.

Презентація музейної кімнати з історії освіти Кіровоградщини

Автор презентує музейну кімнату з історії освіти Кіровоградщини, зміст музейного зібрання, основні розділи експозиції, форми і методи діяльності, місце і роль у формуванні освітньо-культурологічного середовища краю.

Автор презентует музейную комнату по истории образования Кировоградщины, содержание музейного собрания, основные разделы экспозиции, формы и методы деятельности, место и роль у формировании образовательно-культурологической среды края.

Author presents a museum room from history of formation of Kirovogradschini, maintenance of museum collection, basic sections of display, form and methods of activity, place and role in forming educationally kul'turologichnogo environments of edge.

Загальновизнаною умовою розвитку суспільства є ставлення до історико-культурної спадщини, одним із аспектів якого є розширення доступу до освітніх традицій, втілених у джерелах, які збирає, зберігає й популяризує музей. При формуванні у нашій державі національної системи освіти педагоги все частіше звертаються до досвіду своїх попередників. Оскільки у сучасному культурологічному середовищі спостерігаються тенденції до спеціалізації та високої професійності, бачимо відмову від тих процесів, які не відповідають інтересам

національного і культурного відродження регіонів. Замість конгломерату однотипних складається система спеціалізованих, тематично спрямованих музеїв, швидко змінюються їх зміст і форми роботи, формуються нові підходи до висвітлення певних тем тощо. Особливої популярності набувають сучасні «музеї однієї професії», які створюють умови для занурення у професійне середовище, розкриття внутрішньої суті професії та фахової самореалізації особистості.

Комплексного ґрунтовного дослідження з історії освіти Кіровоградщини немає. На регіональному рівні історію навчальних закладів та діяльність педагогів-земляків вивчали А.Андрієвський, М.Борисов, В.Босько, І.Добрянський, Т.Гришина, В.Громовий, Г.Гусейнов, В.Затока, А.Іванко, О.Іващенко, Н.Калініченко, В.Кизименко, О.Классова, А.Кохан, Л.Куценко, О.Люта, В.Орлик, В.Панченко, В.Пархомчук, О.Пашутін, А.Постельняк, В.Постолатій, Г.Перебийніс, С.Присяжнюк, П.Рябков, Л.Рябовол, П.Сидоренко, О.Сухомлинська, М.Тезяков, І.Федотов, Б.Хижняк, Б.Чижов, О.Чуднов, С.Шевченко, Л.Шкот, К.Шляховий.

Стан наукової розробки зазначеної теми є недостатнім. Регіональна історія освіти відображена у статистичних джерелах, історичних розвідках окремих науковців, краєзнавців, істориків [3]. Потребують ретельного аналізу та дослідження історичний шлях шкільної справи та навчальних закладів на території краю, регіональна специфіка розвитку освіти на тлі загальноісторичних подій, конкретні здобутки педагогів-земляків, їх внесок у розвиток вітчизняної освіти. Перші спроби систематизувати, узагальнити та охарактеризувати основні етапи розвитку освіти краю здійснені при розробці концепції музейної кімнати з історії освіти Кіровоградщини.

Метою статті є презентація музейної кімнати з історії освіти Кіровоградщини, змісту музейного зібрання, основних розділів експозиції,

форм і методів діяльності, місця і ролі у формуванні освітньо-культурологічного середовища краю.

В історії України є унікальний приклад діяльності педагогічно-просвітницького центру, а саме Педагогічного музею. Ідея його створення належала видатному українському педагогу-методисту Т.Лубенцю. Урочисте відкриття музею відбулося 5 жовтня 1912 року в присутності представників педагогічної громадськості. У 1911 році на вулиці Володимирській міста Києва за проектом архітектора П.Альошина на кошти громадськості (переважно київського мецената С.Могилєвцева) було зведено спеціальний будинок для Педагогічного музею. При музеї існувала педагогічна бібліотека, читальна зала з добіркою найважливіших педагогічних журналів та газет, спеціальні кабінети для самостійних занять науковців, велика аудиторія для проведення масових заходів, кабінети для демонстрацій наочних посібників та приладдя, зразковий фізичний кабінет [2]. Доля музею впродовж ХХ століття була складною. Нині – це міський Будинок учителя, а Педагогічний музей України АПН України орендує тут лише незначну частину приміщення, у той же час він слугує нам історичним прикладом створення унікального спеціалізованого музею.

На сьогодні в Україні серед багатьох інших діють музеї та музейні кімнати, предметом документування яких є різні напрями педагогічної культури й освіти. Це музеї, присвячені знаним педагогам і діячам освіти, музеї історії окремих навчальних закладів, історії освіти певного регіону («Освіта Прикарпаття» в Івано-Франківську, музеї історії освіти Київщини, Черкащини, Херсонщини, Педагогічний музей України АПН України). Маючи цінні історико-педагогічні пам'ятки, ці установи відіграють важливу роль у вирішенні проблеми розповсюдження знань про історію освіти, педагогічний досвід різних часів, виховують шанобливе ставлення до надбань культури рідного народу [4].

Кіровоградщина має багаторічні традиції в галузі освіти, формування педагогічних технологій і новаторства. В області працювала когорта видатних педагогів сучасності [1]. Відомі в Україні й музеї історико-педагогічного профілю: педагогічно-меморіальні музеї В. Сухомлинського і А.Макаренка, громадські – І.Ткаченка, М.Кодака. У навчальних закладах області на сьогодні діють більше 150 музеїв на громадських засадах, у більшості з них зібрано матеріали з історії закладів освіти. Але комплексного музею з історії освіти області немає, тому особливо гострою була необхідність єдиного організаційного, інформаційно-методичного центру, який би не тільки акумулював у собі історико-педагогічні здобутки, науково систематизував та презентував їх широкому загалу, а й проводив дослідницьку та збиральницьку роботу. Багаторічна спадщина педагогів-земляків не зібрана в одному місці, малодосліджена, не систематизована, багато сучасних пам'яток не збирається і втрачається назавжди.

Таким чином, створення музейної кімнати з історії освіти Кіровоградщини є єдиною можливістю зібрати, дослідити, вивчити, а головне широко пропагувати педагогічну спадщину краю, творчі здобутки педагогів-земляків. Місцем її розташування став Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського, який є науково-методичним, дослідницьким, координаційним та інформаційним центром освітнього життя, здійснює науково-методичне забезпечення системи загальної середньої освіти, підвищення кваліфікації педагогічних працівників навчальних закладів та методичних кадрів районних (міських) відділів (управлінь) освіти.

Кімнату було відкрито 21 травня 2009 року до 70-річчя інституту. А 1 жовтня 2009 року, напередодні професійного свята – Дня педагогічного працівника, потенціал музейної кімнати був представлений представникам державних і громадських музеїв, бібліотек, видавництв, об'єднань

громадян, педагогам, викладачам вищих навчальних закладів, журналістам.

Головна ідея музею полягає у тому, щоб на основі музейної збірки, яка несе у собі певну історико-соціальну інформацію, показати цілісну картину розвитку і становлення системи освіти та педагогічної думки Кіровоградщини. Мета його діяльності полягає у залученні науковців, педагогічних працівників, краєзнавців, студентів, учнів, представників громадськості області до вивчення та збереження історико-педагогічної спадщини як складової національної системи освіти.

Серед завдань музейної кімнати – ознайомлення громадськості та гостей області з основними етапами історико-педагогічного процесу на Кіровоградщині, виокремивши такі складові:

1. Історія заснування та розвитку провідних навчальних закладів краю.
2. Творчі та педагогічні здобутки педагогів-земляків.
3. Еволюція педагогічних ідей та сутність новаторства видатних педагогів Кіровоградщини.

Концепція музею ґрунтується на принципах науковості, історичності, унікальності, оригінальності, регіоналізму, цілісності, системності та єдності, репрезентативності, атрактивності, первинності пам'ятки у музейному показі.

Потенціал музейної кімнати розрахований на педагогів різних фахів, керівників музеїв та краєзнавчих гуртків, студентську та учнівську молодь, учасників Всеукраїнських наукових конференцій, олімпіад, семінарів, круглих столів, конкурсів, членів родин педагогів, педагогів-ветеранів, учасників місцевих громадських об'єднань, клубів, громаду Кіровоградщини та наших гостей.

Музейне зібрання – це оригінальні та унікальні експонати: особисті речі видатних педагогів, документи завідуючих обласним відділом освіти; підручники, посібники, плакати з досвіду роботи, таблиці про успішність,

дипломи, грамоти; фотоматеріали про діяльність навчальних закладів та педагогічних і учнівських колективів; звукові джерела – колекція платівок із записами, які використовувались у навчанні; книги з історії освіти, періодичні педагогічні видання; відеофільми, презентації з досвіду роботи вчителів Кіровоградщини; портрети видатних педагогів; документи про педагогів-лауреатів обласних премій: педагогічної – імені Василя Сухомлинського та краєзнавчої – імені Володимира Ястребова; краєзнавча бібліотека та відеотека.

Інформаційний потенціал музейної кімнати має декілька аспектів, а саме: загальноісторичний, пам'яткознавчий, педагогічний, туристичний. Основна увага приділяється формуванню фонду (змісту), який слугує базою для всіх інших форм роботи. Науковий опис та формування фондів дасть можливість систематизувати зібраний матеріал та цілеспрямовано поповнювати і вивчати малодосліджені сторінки історії освіти, презентувати світу наші традиції та здобутки.

Музейне зібрання відображено в експозиції, при підготовці якої в основу періодизації було покладено роботу відомого педагога-науковця, нашої землячки О. Сухомлинської “Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем” [5], що виокремлює музейну кімнату серед інших цієї профільної групи. Експозиція побудована за хронологічно-тематичним принципом і включає наступні періоди з історії освіти:

I. Розвиток освіти краю у XVIII – на початку XX століття

- Заснування перших шкіл на території краю, роль у цих процесах фортеці Св. Єлисавети.
- Діяльність Товариства розповсюдження грамотності і ремесел.
- Роль Єлисаветградського та Олександрійського земств.

- Провідні навчальні заклади: Єлисаветградське земське реальне училище, чоловічі та жіночі гімназії міст Єлисаветграда й Олександрії, Златопільська гімназія, Добровеличківська учительська семінарія.
- Діяльність А.Макаренка у Долинській залізничній школі (1911-1913 рр.).
- Заснування перших дитячих садків та майданчиків, діяльність Н.Бракер, О.Єфимовської, С.Русової.
- Видатні викладачі та випускники – М.Завадський, В.Григорович, В.Ястребов, А.Ждаха, Д.Чижевський, П.Саксаганський, М.Садовський, Є.Чикаленко, В.Винниченко, О.Бочковський, А.Тарковський, Ю.Яновський та інші. В.Ястребов – засновник першого музею в нашому краї.

II. Розвиток освіти краю у міжвоєнний період (1917-1941 рр.)

- Наш край у буремні часи – 1917-1920 рр. Освіта Доби визвольних змагань.
- Становлення радянської системи навчальних закладів [6].
- Внесок учителів у процес ліквідації неписьменності.
- Українізація у навчальних закладах краю.
- Репресії серед учених та педагогів.
- Заснування провідних вищих навчальних закладів краю – педагогічного й технічного інститутів.
- Розвиток освіти національних меншин.
- Створення у 1939 році Кіровоградської області. Статистичні дані про кількість учителів та навчальних закладів напередодні війни.

III. Наші земляки-освітяни у Другій світовій війні

- Портретна галерея педагогів – учасників війни.

- На кольорових заставках – книги, фото з історії нашого краю періоду Другої світової війни, підготовлені авторами-учасниками війни та педагогами Кіровоградщини.

IV. Освіта Кіровоградщини другої половини ХХ – початку ХХІ століття

- Діяльність педагогічних колективів Кіровоградщини у процесі відновлення діяльності навчальних закладів.
- Початок роботи В. Сухомлинського у Павлівській середній школі, формування авторської школи, видання перших праць.
- Педагоги-новатори Кіровоградщини.
- Земляки – міністри освіти України – І.Білодід, О.Маринич, С.Ніколаєнко.
- Розвиток освіти краю у 1985-2000 рр.
- Заснування обласної педагогічної премії імені Василя Сухомлинського.
- Діяльність професійних спілок працівників освіти.
- Заснування та діяльність закладів нового типу.
- Педагоги-депутати органів місцевого самоврядування та Верховної Ради України.
- Сучасна структура системи освіти Кіровоградщини.
- Фахові видання та книги з історії освіти краю.

V. Історія та сьогодення Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського

- Заснування інституту вдосконалення учителів.
- Основні етапи та зміст діяльності за десятиліттями.
- О.О.Хмура – перший кандидат педагогічних наук серед директорів інститутів удосконалення вчителів України,

- Співпраця колективу з педагогами-новаторами, науковими установами СРСР та УРСР.
- Провідні науковці та методисти інституту.
- Присвоєння інституту імені Василя Сухомлинського.
- Сучасний науковий та науково-педагогічний потенціал установи.
- Переможці та лауреати Всеукраїнського конкурсу «Учитель року».
- Участь у міжнародних проектах.
- Видавнича діяльність. Журнал «Педагогічний вісник».

Таким чином, зібрані матеріали та створена експозиція є основою для виконання музейної кімнати своїх функцій: організаційної, збиральницької, науково-дослідної, експозиційної, просвітницької, освітньо-виховної, науково-методичної.

Одним із головних завдань є формування музейної збірки на основі усіх видів історичних джерел (писемних, зображувальних, речових, фонічних тощо). Одночасно формується бібліотека творів педагогів як теоретична база науково-дослідної роботи. Планується залучати провідних спеціалістів у галузі педагогіки та викладачів окремих дисциплін до формування фонду наукових досліджень. Основні форми узагальнення результатів наукових досліджень: підготовка і публікація статей, монографій, довідників, збірників матеріалів конференцій, наукових праць, путівників, каталогів, текстів екскурсій, лекцій, доповідей, аналітичних матеріалів.

Оскільки музейна кімната діє на базі інституту післядипломної освіти, то вона, окрім традиційно музейної, виконує і науково-методичну функцію, яка тісно пов'язана з попередньою і включає в себе: забезпечення педагогів-краєзнавців методичною літературою, аналіз існуючого стану діяльності музеїв при навчальних закладах, вивчення і впровадження перспективного педагогічного досвіду, пошук нових форм використання

потенціалу музейної збірки у навчально-виховному процесі, розробку навчальних програм для спецкурсів, факультативів, гуртків краєзнавчого та музеєзнавчого профілів.

Виокремлює з-поміж інших музейну кімнату з історії освіти Кіровоградщини те, що вона є науковим та навчально-методичним центром з музейної педагогіки, про що свідчать:

- Діяльність школи педагогічної майстерності керівників музеїв при навчальних закладах Кіровоградщини.
- Організація та видання матеріалів науково-методичної конференції “Український музей при навчальному закладі : історія і сучасність”.
- Підготовка та видання навчальних посібників “Музеєзнавство у навчальних закладах” (2006, 2007) та “Музей у навчальному закладі» (2009).
- Участь у загальноукраїнській науковій конференції з проблем музеєзнавства «Роль музеїв у культурному просторі України й світу: стан, проблеми, перспективи розвитку музейної галузі», присвяченої 160-річчю заснування Дніпропетровського історичного музею ім. Д.І.Яворницького (Л.Гайда – керівник секції «Музей і діти»).
- Участь у виставці “Музейно-педагогічна палітра України” (Педагогічний музей України АПН України).
- Участь у Першому Всеукраїнському конкурсі на кращий громадський музей (II місце у номінації «Просвітницька діяльність»).

Музейна кімната є просвітницьким центром, що вивчає та популяризує творчі надбання педагогів-земляків й використовує їх у процесі формування культурно-освітнього рівня учителів, студентів, учнівської молоді, громадськості краю. Формами масово-освітньої роботи є екскурсії, лекції, уроки, дидактичні ігри, зустрічі з творчо працюючими педагогами, ветеранами, конференції, презентації видань, краєзнавчі та

педагогічні читання, авторські вечори, семінари, дні відкритих дверей, теле- та радіопередачі. Присутнім пропонуються широкі комунікаційні можливості музейної кімнати – лекції-екскурсії, презентації творчих здобутків та досвіду вчителів, засідання творчих груп і методичних об'єднань, проблемні круглі столи, майстер-класи, зустрічі з відомими педагогами й громадськими діячами, вечори пам'яті видатних освітян та інші культурологічні проекти.

Інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського, не маючи окремого приміщення для розміщення власне класичного музею, використав можливість звичайної аудиторії. Ідея створення педагогічного музею Кіровоградщини обговорювалась більше 20 років, а реалізувати її вдалося лише застосувавши принцип моделювання. Формуючи музейний фонд як зібрання, в експозиції представлені копії. Під час проведення екскурсій та інших заходів відвідувачам пропонуються виставки оригіналів.

У результаті апробації цієї моделі музею можна стверджувати про переваги такого варіанта, а саме:

- Кімната розрахована на 30-35 осіб, спеціально замовлені меблі дозволяють переглядати експозицію сидячи, у ході екскурсії дається час на детальний огляд експозиції.
- Копійний варіант експозиції надав можливість ознайомити відвідувача з багатьма матеріалами, які зберігаються у фондах обласного краєзнавчого музею, Олесандрійського краєзнавчого музею імені А.Худякової, меморіально-педагогічних музеїв В.Сухомлинського (Павлиш), А.Макаренка (Долинська), музейних кімнат І.Ткаченка, М.Кодака та родин педагогів (оригінали для широкого кола є практично недоступними).
- Враховуючи перш за все просвітницький характер музею, такий варіант експозиції є вдалим. Крім того, сучасна техніка дає змогу у будь-який

час замінити, доповнити, вдосконалити експозицію. Форма подачі матеріалу дворівнева, тому змінити можна як тло, так і елементи першого рівня.

- Матеріал до виставок оригіналів підбирається виключно під конкретну категорію відвідувачів, що надає можливість якомога тісніше наблизити інформаційний потенціал, атрактивність, духовний зміст музейного предмета до відвідувача. Це створює умови для занурення в історію конкретного предмета, профілю, напрямку на тлі загальноісторичних подій краю.

Отже, створення та діяльність музейної кімнати з історії освіти Кіровоградщини сприятиме дослідженню, вивченню та збереженню історико-педагогічної спадщини, формуванню освітянських традицій; широкому використанню його потенціалу в системі освіти області, презентації здобутків на всеукраїнському та світовому рівнях. Залучення широких кіл громадськості, педагогів, студентів й старшокласників до проблем дослідницької роботи в галузі історико-педагогічних процесів продовжить традиції плеяди видатних педагогів Кіровоградщини й формуватиме позитивне освітньо-культурологічне середовище, а також імідж нашого краю.

-
1. Кіровоградщина. Історія. Традиції. Сучасність / За заг. ред. О.В. Чуднова. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2008. – 640 с.
 2. Літописець української педагогіки (Педагогічний музей України: віхи становлення та розвитку) / Укл. О.П.Міхно. – К.: Педагогічний музей України, 2009. – 36 с.
 3. Постолатій В.В. Педагогічна освіта на Кіровоградщині / В.В.Постолатій. – Кіровоград, 2006. – 144 с.
 4. Рокицька О.Д. Роль музею історії освіти Київщини у підвищенні кваліфікації педагогічних працівників [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua>
 5. Сухомлинська О.В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / О.В. Сухомлинська. – К.: А.П.Н., 2003. – 68 с.
 6. Шкот Л.Й. З історії розвитку народної освіти на Кіровоградщині за 40 років радянської влади // Історія педагогіки / Л.Й. Шкот. – Кіровоград, 1957. – С.30-75.

Gayda Larissa Anatoliyvna

**Presents a museum room from history of formation of
Kirovogradschini**